

EWA PASTERNAK-KOBYŁECKA, MAŁGORZATA KABAT, LIDIA KATARYŃCZUK-MANIA (RED.), (2025). *Nauczyciel – czas – przestrzeń – szkoła. Różnorodność form edukacji*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, ss. 252

Szeroki wachlarz perspektyw rozwoju edukacji w XXI wieku, wynikający przede wszystkim z ustawicznie zmieniającej się rzeczywistości, wskazuje

na złożoność zadań przypisanych działaniom mającym na celu monitorowanie procesów nauczania, uczenia się i wychowania oraz umacnianie postępu, który, bazując na osiągnięciach cywilizacyjnych, modeluje rodzaj, jakość oraz stopień użycia środków dydaktycznych (Skibska, Wojciechowska, 2016, s. 9).

Redaktorki recenzowanej monografii zbiorowej, wraz z wieloma autorami i autorkami – badaczami i praktykami, podejmując refleksję nad wyzwaniem stojącymi przed nauczycielami w obecnej, szczególnie „płynnej” rzeczywistości, rozważają szereg istniejących rozwiązań oświatowych, dokonując namysłu nad możliwościami ich modyfikacji, podkreślają konieczność wielu zmian w obszarze adekwatnego do potrzeb współczesnego świata przygotowania dzieci i młodzieży do niepewnej, jak się zdaje, przyszłości. Ewa Pasterniak-Kobyłecka, Małgorzata Kabat i Lidia Kataryńczuk-Mania zaznaczają już we wstępie:

Idea edukacji wynika z potrzeb modernizującego się zewnętrznego otoczenia oraz oczekiwań jednostek pragnących zdobyć takie przygotowanie, aby efektywnie uczestniczyć w zadaniach i działalności proponowanej przez dynamicznie zmieniający się współczesny świat. Aby nadać za jego przeobrażaniem, należy ciągle aktualizować swoje doświadczenie poprzez podejmowanie skutecznych wysiłków edukacyjnych. Konieczny staje się taki wybór form kształcenia, który łączy się z metamorfozą postępowania obejmującego dostosowanie celów, zadań, metod i środków do odbiorców ofert. W ich efekcie następuje poszerzenie zakresu obowiązków nauczyciela wobec wychowanków, którzy są wspierani w procesie zdobywania wiedzy, doskonalenia umiejętności, rozwoju kompetencji społecznych oraz wielu sprawności nabywanych w placówkach kształcenia formalnego, nieformalnego i pozaformalnego (Pasterniak-Kobyłecka, Kabat, Kataryńczuk-Mania, 2025, s. 9).

Jednocześnie, w owej różnorodności form edukacji redaktorki tomu dostrzegają szansę na „lepsze przygotowanie młodego pokolenia do wyzwań przyszłości” (Pasterniak-Kobyłecka, Kabat, Kataryńczuk-Mania, 2025, s. 11).

Opracowanie składa się z siedemnastu rozdziałów oraz zamykającej całość rekomendacji publikacji Zbyszko Melosika, zatytułowanej „Dyscyplina naukowa i tożsamość naukowca”, wydanej w Poznaniu w 2024 roku, nakładem Wydawnictwa Naukowego UAM.

W rozdziale pierwszym analizy bogactwa form edukacji oraz możliwości ich modyfikacji dokonują: Małgorzata Kabat, Ewa Johnsson i Ewa Borowiec. Autorki, charakteryzując w sposób syntetyczny formy edukacyjne zarówno w aspekcie historycznym, jak i społecznym, podkreślają wielowymiarowość kontaktów nauczycieli z uczniami, zwracają jednak przede wszystkim uwagę na wagę dialogu

w edukacji. Zaznaczają, iż nauczyciel we współczesnym świecie winien organizować przestrzeń, tworząc dla uczniów różnorodne, dostosowane do ich możliwości i potrzeb rozwojowych oferty. Zachęcają do ustawicznego namysłu nad warsztatem pracy nauczyciela, przekonując, iż w XXI wieku nauczyciel staje się logistyką, planistą, tutorem wspierającym rozwój zdolności i zachęcającym do aktywnego poznawania świata oraz konstruowania jego wielowymiarowych znaczeń.

W rozdziale drugim Ewa Pasterniak-Kobyłecka stawia pytanie: „jaki jesteś nauczyciela współczesnej szkoły?” (Pasterniak-Kobyłecka, 2025, s. 31). Badaczka rozpoczyna refleksję od słów:

W XXI wieku bardzo szybko zmieniają się mody, poglądy, realia, w których człowiek funkcjonuje. Trudno jest przewidzieć, co przyniesie przyszłość. Następuje gwałtowny rozwój technologii. Pożądane są nowe umiejętności. Dlatego ponowoczesne społeczeństwo stawia przed nauczycielem coraz większe wymagania. Ma on posiadać wysokie kwalifikacje i kompetencje, pełnić rozmaite role zawodowe, być dydaktykiem, specjalistą, ekspertem, doradcą, przewodnikiem, mistrzem, wychowawcą, terapeutą, opiekunem, troskliwym dorosłym czuwającym nad prawidłowym rozwojem swoich podopiecznych, przyjacielem, liderem, jednostką twórczą, krytycznym intelektualistą, indywidualistą, praktykiem sprawnym w działaniu (Pasterniak-Kobyłecka, 2025, s. 31).

Co istotne, E. Pasterniak-Kobyłecka zaznacza, iż od nauczyciela wymaga się bogatej osobowości, umiejętności samodoskonalenia, kreatywności, współdziałania. Autorka dokonuje przeglądu cech „dobrego” nauczyciela, przedstawia wypowiedzi uczniów na temat ich mentorów i nawiązuje do sytuacji wynikającego z pandemii COVID-19. W opinii autorki, nauczanie zdalne, które dla wielu było zaskoczeniem i wiązało się z koniecznością błyskawicznego doskonalenia się zawodowego, ostatecznie przełożyło się na stałe wzbogacenie oferty dydaktycznej szkół o nowe technologie.

W rozdziale trzecim Halina Monika Wróblewska dokonuje analizy problemu tutoringu eksperckiego w praktyce akademickiej. Jak zaznacza autorka, podstawą podjętych przez nią rozważań jest jej osobiste doświadczenie

pracownika badawczo-dydaktycznego uczelni w programie tutorskim „Uczeń jako badacz, naukowiec i odkrywca”, realizowanym we współpracy ze środowiskiem szkoły średniej (Wróblewska, 2025, s. 43).

Celem podjętym przez badaczkę jest

ukazanie przestrzeni własnych doświadczeń w obszarze tutoringu jako zmiany jakościowej i formy edukacji spersonalizowanej wpisującej się w kontekst działań na rzecz wspierania pasji, zainteresowań i uzdolnień naukowych uczniów przez umożliwienie im prowadzenia badań naukowych pod opieką tutora (Wróblewska, 2025, s. 43).

W rozdziale zdefiniowano pojęcie tutoringu, scharakteryzowane zostają główne założenia programu tutorskiego „Uczeń jako badacz, naukowiec i od-

krywca” oraz dotychczasowe jego efekty. Tekst ten został ustrukturyzowany w taki sposób, by czytelnik mógł zapoznać się z koncepcją opisanego programu oraz wyprowadzić samodzielne wnioski do osobistej praktyki.

W czwartym z kolei rozdziale Mirosława Kanar prezentuje dobre praktyki „w zakresie rozwoju kompetencji komunikacyjnych, zawodowych i analitycznych wśród studentów pedagogiki” (Kanar, 2025, s. 57). Jak zaznacza badaczka:

Idea leżąca u podstaw wdrożenia opisywanego działania wiąże się z wypowiedzią Kena Robinsona: „Edukacja nie potrzebuje reformy – potrzebuje transformacji. Kluczem do tej transformacji nie jest standaryzacja edukacji, ale jej personalizacja”. Oznacza to, że we współczesnej szkole potrzebna jest nie tyle kolejna zmiana na poziomie ustawodawczym, ile nauczyciele otwarci na innowacyjne działania zgodne z zasadami wychowania podmiotowego (Kanar, 2025, s. 58).

W tekście dokonano charakterystyki realizacji projektu „Edukacja Jutra – Uczeń i nauczyciel jako główne podmioty we współczesnej rzeczywistości edukacyjnej. Dziecko ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – wyzwania oraz możliwości wsparcia”, który został spełniony w 2023 roku, w ramach „Uniwersytetu Jutra II – zintegrowanego programu rozwoju Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu” (Kanar, 2025, s. 59). Projekt, jak wyjaśnia M. Kanar,

skierowany był do studentów Wydziału Pedagogiczno-Artystycznego UAM w Kaliszu, będących na II, III, IV i V roku studiów jednolitych magisterskich na kierunku pedagogika oraz na I i II roku studiów drugiego stopnia na kierunku pedagogika (Kanar, 2025, s. 59).

Głównymi celami projektu było

poszerzanie wiedzy, rozwijanie umiejętności oraz kształtowanie postaw, które pomogą przyszłym pedagogom w codziennej rzeczywistości szkolnej, ze szczególnym uwzględnieniem wyzwań stojących przed nauczycielem ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Istotne było uwrażliwienie studentów na trudności, z jakimi borykają się dzieci i młodzież z wyzwaniami rozwojowymi, oraz wskazanie rozwiązań tych i innych problemów w edukacji włączającej (Kanar, 2025, s. 60).

Autorka opisuje przebieg oraz efekty projektu, zaznaczając, że jego realizacja w znaczący sposób poszerzyła zakres kompetencji studentów. Opisane przez Badaczkę doświadczenia mogą stanowić źródło inspiracji dla czytelników zainteresowanych poszerzeniem oferty dydaktycznej na studiach nauczycielskich o innowacyjne rozwiązania sprzyjające budowaniu społeczeństwa otwartego na różnorodność.

W rozdziale zatytułowanym: „Kompetencje moralne nauczyciela badacza. Zarys problemu”, Paulina Kobylecka-Bitner snuje refleksję nad etyką badań naukowych prowadzonych przez nauczyciela przy udziale jego podopiecznych. Autorka zaznacza powinności nauczyciela w obszarze budowania relacji z uczniami, zwraca uwagę na pojęcie profesjonalizmu, a rozważania swoje podsumowuje w następujący sposób:

Wrażliwy badacz szkolnej rzeczywistości przede wszystkim zapewnienia bezpieczną przestrzeń młodym osobom, kieruje się ich dobrem. Ważne jest stosowanie reguły poufności w odniesieniu do każdego uczestnika badania. Obowiązują takt i dyskrecja. Upowszechnianie wyników wymaga również logicznego uporządkowania oraz poprawności językowej (Kobyłecka-Bitner, 2025, s. 76).

W rozdziale szóstym Lidia Kataryńczuk-Mania, Jolanta Maciąg i Anna Bąk dokonują charakterystyki kompetencji nauczyciela wychowania przedszkolnego w zakresie edukacji muzycznej, zaznaczając, iż edukacja ta jest szczególnie istotnym obszarem w procesie rozwoju dziecka. Autorki powołują się na badania realizowane między innymi przez Mirosława Kisiela, Agnieszkę Weiner i Katarzynę Wojciechowską (Katarzynę Sadowską¹), ukazując szereg problemów w zakresie niedostatków umiejętności muzycznych nauczycieli dziecka. Analiza czyniona przez autorki prowadzi do wniosku, iż warto rozważyć znaczącą modyfikację sposobu kształcenia przyszłych nauczycieli dziecka w obszarze wiedzy i umiejętności muzycznych, ponieważ są one wciąż niewystarczające. Jednocześnie autorki podkreślają ich wagę następującymi słowami:

kompetencje muzyczne nauczyciela edukacji przedszkolnej są istotnym elementem kształcenia muzycznego i umuzykalniania dziecka od najmłodszych lat. Warunkują one prawidłowy przebieg zajęć muzycznych z zastosowaniem odpowiednich form aktywności muzycznej i środków dydaktycznych (Kataryńczuk-Mania, Maciąg, Bąk, 2025, s. 91).

W kolejnym opracowaniu odnajdujemy analizy czynione przez Małgorzatę Przybysz-Zarembę na temat obszarów, „w których osadzone są faktory mające istotny wpływ na kształtowanie się ścieżki zawodowej młodego człowieka” (Pasterniak-Kobyłecka, Kabat, Kataryńczuk-Mania, 2025, s. 10). Autorka rozdziału zatytułowanego „Wybór ścieżki zawodowej” wyróżnia czynniki związane bezpośrednio z jednostką oraz otoczeniem społecznym, które mają istotny wpływ na kształtowanie się kariery edukacyjnej i zawodowej człowieka. M. Przybysz-Zaremba trafnie konkluduje:

człowiek dokonuje wyboru miejsca nauki, zawodu, a następnie samodzielnie buduje swoją karierę, zdobywa doświadczenie i realizuje swoje możliwości. Proces ten nie kończy się tylko na wyborze zawodu, ale rozwija się w trakcie nauki, a także na początku aktywności zawodowej. Aby ocenić sukces samostanowienia zawodowego, należy wziąć pod uwagę kompletność kształtowania się wyobrażenia danej osoby o przyszłym zawodzie, a także o sobie jako przyszłym profesjonalście (Przybysz-Zaremba, 2025, s. 108).

W rozdziale sporządzonym przez Malwinę Gros czytelnik odnajduje ważne implikacje praktyczne, dotyczące możliwości przekształcania przestrzeni edukacyjnej na przykładzie Szkoły EduStation w Maszewie, w województwie lubuskim. Badaczka prezentuje założenia „zwinnej edukacji” – „z angielskiego agile

¹ Przypis autorki recenzji.

education” (Gros, 2025, s. 112), wyjaśniając, iż jest „to podejście, które kładzie nacisk na elastyczność, adaptacyjność i uczenie się przez działanie” (Gros, 2025, s. 112). M. Gros wyjaśnia, iż

w EduStation wdrażanie tego podejścia przejawia się między innymi w formie projektowego uczenia się, podczas którego uczniowie zachęceni są do podejmowania wyzwań, pracując nad realnymi problemami (Gros, 2025, s. 112).

W tekście uwagę zwraca przede wszystkim obowiązująca w opisywanej placówce tak zwana „kultura błędu” (Gros, 2025, s. 116), a do upowszechnienia w innych placówkach zachęcają także rozwiązania z obszaru opisanych przez autorkę sposobów ewaluacji efektów uczenia się dzieci i młodzieży. Inspirują nadto stosowane w szkole formy komunikacji interpersonalnej, współdziałanie podmiotów środowiska edukacyjnego.

Ukazana w syntetyczny sposób szeroko pojęta kultura szkoły przekonuje do upowszechnienia koncepcji, bowiem, jak podsumowuje rozważania autorka:

Szkoła EduStation w Maszewie stawia na nowoczesną edukację opartą na relacjach, ciekawości dzieci i ich indywidualnych potrzebach. Kultura błędu, uczenie się przez działanie oraz zasady porozumienia bez przemocy tworzą przestrzeń, w której uczniowie mogą rozwijać swoje umiejętności w sposób elastyczny i adaptacyjny. EduStation jest przykładem szkoły, która kształtuje nową erę edukacji, dając uczniom radość z nauki i przygotowując ich do życia w nowoczesnym społeczeństwie (Gros, 2025, s. 121).

W rozdziale: „O potrzebie wychowania do akceptacji niedoskonałości ciała, czyli o kształtowaniu postaw wobec niepełnosprawności w procesie edukacji” Iwona Banach stawia tezę, iż „podstawowym zadaniem wychowawczym nauczyciela jest obecnie kształtowanie tolerancji wobec osób z niepełnosprawnością” (Banach, 2025, s. 128). O ile można z autorką polemizować na temat tego, czy jest to faktycznie podstawowe zadanie wychowawcze współczesnego nauczyciela, o tyle na pewno przyjąć można, iż jest ono jednym z kluczowych w zmieniającej się rzeczywistości oświatowej i nie sposób nie zgodzić się z badaczką, iż:

Konieczne jest, aby tolerancja stała się wartością decydującą o regulacji współżycia i działania w przestrzeni klasy, szkoły i środowiska (Banach, 2025 s. 128), bowiem stosunek społeczeństwa do osób z niepełnosprawnością stanowi we współczesnym świecie wyznacznik humanizmu danej grupy, a wpływy powodujące powstawanie lub zmianę istniejących postaw zależą w znacznym stopniu od środowiska społecznego jednostki, a zwłaszcza takich elementów jak: normy społeczne, zwyczaje, tradycje, praktyki wychowawcze czy powszechnie uznane przekonania, które często bywają uprzedzeniami (Banach, 2025, s. 128).

W rozdziale dziesiątym odnajdujemy pytanie o autorytet współczesnego nauczyciela. Problem ten podjęty zostaje przez Mariana Kanię, który w wyniku analizy literatury oraz współczesnych zjawisk, mających miejsce w środowiskach wychowawczych dzieci i młodzieży, dostrzega „potrzebę przededefiniowania roli

nauczyciela, a także nowego rozumienia pojęcia autorytetu nauczyciela, które odpowiadałoby wyzwaniom obecnych czasów” (Kania, 2025, s. 136). M. Kania zaznacza wagę autorytetu nauczyciela muzyki, który z powodu marginalizacji edukacji muzycznej w polskim systemie oświaty jest szczególnie narażony na traktowanie jego osoby w kategoriach mniej ważnego, czy mniej znaczącego nauczyciela. Zdaniem autora, budowaniu autorytetu sprzyja przede wszystkim relacja, jaką ten nawiąże ze swoimi podopiecznymi, zatem – jak się wydaje – autor podkreśla wagę osobowości nauczyciela na dalszym planie, ujmując jego kompetencje merytoryczne. Choć można dyskutować z wnioskiem autora, nie sposób nie zgodzić się z nim, iż efektywna edukacja wynikać musi z wzajemności oraz dialogu.

Jasmine Al-Douri w opracowaniu dotyczącym edukacji plastycznej w szkolnej przestrzeni XXI wieku prezentuje sposoby zastosowania arteterapii w szkole. Badaczka, podobnie jak M. Kania, podkreśla trudną rolę nauczyciela przedmiotów artystycznych, wskazując na marginalizację plastyki w powszechnej edukacji. Zwraca jednak uwagę na zasoby sztuki w procesie profilaktyki oraz terapii dzieci i młodzieży w świecie wypełnionym konfliktami zbrojnymi, niepewnością i nadmiarem informacji (Al-Douri, 2025, s. 143). Podążając za myślą autorki, warto dostrzec szczególnie potencjał sztuki w obszarze oddziaływań o charakterze korekcyjno-kompensacyjnym uczniów o nieharmonijnym przebiegu rozwoju, jednocześnie jednak można zadać pytanie, czy opisywane przez autorkę sposoby zastosowania sztuki w procesie edukacji nie mają przede wszystkim walorów (nie terapeutycznych, a raczej) wychowawczych? Niezależnie od postawionego w tym miejscu recenzji pytania, tekst można ocenić jako inspirujący i ważny dla współczesnej praktyki edukacyjnej, bowiem jest to tekst podkreślający wagę refleksyjności nauczyciela i ukazujący jego troskę o holistyczny rozwój wychowanków.

Do roli edukacji przez sztukę w procesie wspierania rozwoju dzieci odwołują się, jak się wydaje, w kolejnym rozdziale Lidia Kataryńczuk-Mania, Tomasz Dobrowolski i Anna Bąk. Autorzy, podobnie jak w rozdziale szóstym, zaznaczają wagę muzyki w wychowaniu przedszkolnym, nakreślają ramy podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz dokonują zwięzłego przeglądu metod, których elementy, ich zdaniem, można zastosować w pracy z dzieckiem do lat siedmiu. W podsumowaniu zachęcają jednak wyłącznie do muzykoterapii, co ponownie budzi pytanie o stosowanie terapii z dziećmi, które mają być przede wszystkim objęte procesem wychowania. Niezależnie jednak od pewnych wątpliwości w zakresie kompletności też czy też samej struktury wypowiedzi, opracowanie uznać można za interesujące.

W trzynastym rozdziale Jakub Niewiński zwraca się w stronę nauczania wrażliwego kulturowo, z wykorzystaniem praktyk kulinarnych. Autor zaznacza:

Ciekawym pomysłem na zaangażowanie młodych ludzi w proces wzmacniania ich kompetencji międzykulturowych i wrażliwości międzykulturowej mogą być praktyki kulinarne, które bardzo często są związane z rodzinnymi uroczystościami czy państwowymi lub/i religijnymi świętami. Dania i napoje są namacalnymi produktami

ludzkiej działalności. Praktyki kulinarne i konsumpcyjne stały się punktem wyjścia w analizach złożoności współczesnych procesów społeczno-kulturowych. Zaowocowały między innymi powstaniem prężnie rozwijającej się subdyscypliny naukowej – antropologii jedzenia (Niewiński, 2025, s. 175).

Zaprezentowany przez autora scenariusz zajęć z komentarzem metodycznym oraz ramą teoretyczną, obejmującą wyjaśnienie kluczowych pojęć, stanowić może cenną inspirację dla współczesnych nauczycieli, którzy pracują z dziećmi z rodzin uchodźczych i migracyjnych.

O formach muzycznych oddziaływań edukacyjnych w procesie transformacji cyfrowej pisze z kolei Ewa Parkita. Autorka, we wstępie czynionych rozważań, stawia następujące pytania:

Jak uniknąć zagrożeń, które niesie ze sobą technologia cyfrowa, i sprawić, by jej zalety służyły rozwojowi edukacji muzycznej, definiowanej jako proces całościowy? Jak kształtować sylwetkę przyszłych odbiorców muzyki, którzy będą umieli odróżnić wartościowe działania muzyczne od wątpliwej jakości produktów cyfrowej cywilizacji, często tworzonych z udziałem algorytmów sztucznej inteligencji? Jak kształcić młodych ludzi, aby umieli odpowiedzialnie, krytycznie i racjonalnie korzystać z dobrodziejstw cyfryzacji, zarówno w roli odbiorców, jak i twórców przekazów medialnych? (Parkita, 2025, s. 185).

Badaczka zachęca, aby w „erze cyfrowej” (Parkita, 2025, s. 187) nauczyciel korzystał z zasobów medialnych „z zakresu różnych dziedzin, w tym edukacji muzycznej” (Parkita, 2025, s. 187), przyczyniając się w ten sposób „do stymulowania i rozwoju aktywności muzycznej młodych ludzi” (Parkita, 2025, s. 187). E. Parkita dokonuje charakterystyki dostępnej oferty platform i portali edukacyjnych, w tym między innymi: Zintegrowanej Platformy Edukacyjnej, Muzykoteki Szkolnej, Portalu Dur-moll, Muzeum Dźwięków i innych. Dokonując analizy ich przydatności w procesie edukacji, badaczka w podsumowaniu trafnie zaznacza, iż, niezależnie od możliwości wynikających z rozwoju TIK, nadal szczególnie istotny jest czynnik ludzki. „Do takich zadań potrzebni są cyfrowi mędrcy, umiejący łączyć w swojej pracy tradycyjne metody nauczania z najnowszymi zdobyczami technologii cyfrowej” (Parkita, 2025, s. 196).

Za cel kolejnego rozdziału jego autorki: Anna Lis-Zaldivar i Joanna Ziemkowska przyjęły „ukazanie znaczenia roślin w otoczeniu młodzieży uczestniczącej w praktykach w lesie” (Lis-Zaldivar, Ziemkowska, 2025, s. 199). W tekście zatytułowanym „Obecność roślin w przygotowaniu do pracy młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym, odbywającej praktyki w Nadleśnictwie Głusko”, czytamy o działalności Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego znajdującego się do 2023 roku na terenie nadleśnictwa Głusko w miejscowości Niemieńsko. Autorki wyjaśniają:

Pomimo niewątpliwych sukcesów edukacyjnych SOSW w Niemieńsku w sierpniu 2023 roku został rozwiązany decyzją władz powiatowych (Lis-Zaldivar, Ziemkowska, 2025, s. 206).

Zrealizowane przez autorki badania dowodzą, że:

Wszyscy uczniowie lubili przebywać w lesie i uczestniczyć w praktykach. Największą przyjemność sprawiało im malowanie infrastruktury leśnej, użytecznej dla leśnictwa oraz turystów (Lis-Zaldivar, Ziemkowska, 2025, s. 210).

Za szczególnie ważny wniosek można uznać ten, iż:

Dzięki praktykom uczniowie znali strukturę lasu, częściowo rośliny. Potrafili dbać o przyrodę w lesie i sadzić sadzonki, bezpiecznie i odpowiedzialnie zachować się w lesie (Lis-Zaldivar, Ziemkowska, 2025, ss. 211-212).

Jednocześnie autorki konkludują i zachęcają do refleksji:

Praktyki w lesie należą do dobrych strategii pedagogicznych, które niestety z przyczyn obiektywnych nie są często wykorzystane w działalności edukacyjnej (Lis-Zaldivar, Ziemkowska, 2025, s. 212).

Celem kolejnego rozdziału

jest przybliżenie istoty profilaktyki (jej definiowania, poziomów i strategii), a także wybranych koncepcji: resilience i wywodzącej się z niej koncepcji profilaktyki pozytywnej – jej rozwoju oraz roli w oddziaływaniach profilaktycznych (Wawryk, 2025, s. 213).

Problematykę tę podejmuje Lidia Wawryk, dokonując krytycznej oraz rzetelnej analizy obszernej i starannie wyselekcjonowanej przez autorkę literatury przedmiotu. L. Wawryk w opracowaniu podkreśla: „jak istotne są oddziaływania w obrębie profilaktyki pozytywnej, akcentującej w głównej mierze rolę czynników chroniących” (Wawryk, 2025, s. 225) i słusznie konkluduje, iż w myśl omawianych przez nią koncepcji „szala wagi przechyla się w kierunku potencjałów, zasobów, mocnych stron dzieci/młodzieży czy osób dorosłych uwikłanych w sytuacje trudne, ryzykowne lub zagrażające ich funkcjonowaniu” (Wawryk, 2025, s. 225). Tekst stanowić może szczególnie wartościową inspirację dla osób poszukujących efektywnych sposobów wspierania młodych ludzi w procesie ich harmonijnego rozwoju.

Joanna Ziemkowska w kolejnym rozdziale recenzowanej pracy zbiorowej dokonuje analizy zastosowania terapii z udziałem zwierząt (alpak) w procesie wspierania osób z niepełnosprawnością intelektualną, co czyni na przykładzie działalności Wąbrzeskiego Stowarzyszenia Pomocy Dzieciom Specjalnej Troski.

Autorka dokonuje wprowadzenia do problemu, omawia konteksty historyczne oraz społeczne związane ze stosowaniem terapii z udziałem zwierząt, podaje klasyfikację zooterapii, a następnie wyniki realizowanych badań, opartych na analizie indywidualnych przypadków. Tekst zasługuje na szczególną rekomendację nie tylko ze względu na wartość merytoryczną, ale także z uwagi na dokładne opracowanie badań i trafnie wyprowadzone wnioski.

Recenzowana praca ma wiele walorów naukowych, choć zawarte w niej opracowania są mocno zróżnicowane pod względem merytorycznym i strukturalnym. Jednocześnie, we wszystkich niemalże rozdziałach wybrzmiewa troska o jakość pracy na rzecz drugiego człowieka, co stanowi niewątpliwą wartość.

Publikacja, być może, mogłaby zostać podzielona na pewne tematyczne, nieco większe niż rozdziały części, co zdecydowanie pozwoliłoby czytelnikowi na skuteczniejsze wyodrębnienie interesujących go pól problemowych, a co w trakcie lektury tak bogatego zasobu mogłoby się okazać pewnym udogodnieniem. Niezależnie jednak od tej uwagi, książkę tę z pełnym przekonaniem rekomenduję przede wszystkim młodym nauczycielom i studentom, którzy pragną zaczerpnąć z bogatej puli dobrych praktyk.

Szeroki wachlarz propozycji zawartych w opracowaniu ukazuje obszerne spektrum problemów, które pojawić się mogą w pracy współczesnego pedagoga. Dzięki owemu zróżnicowaniu tekstów młody czytelnik zyska być może świadomość, iż „kompetentny nauczyciel powinien być przygotowany wszechstronnie do swej trudnej, dziś niedookreślonej roli zawodowej” (Żeber-Dzikowska, Reczyńska, Cisło, 2013, s. 98).

Zawarty w recenzowanej monografii zbiór tekstów przekonuje niewątpliwie, iż współczesny nauczyciel winien być wyposażony w postawy i „umiejętności, których fundamentem są określone predyspozycje i szeroka wiedza: ogólna o świecie, merytoryczna i psychologiczno-pedagogiczna” (Żeber-Dzikowska, Reczyńska, Cisło, 2013, s. 98). Propozycja wydawnicza pod redakcją Ewy Pasterniak-Kobyłeckiej, Małgorzaty Kabat oraz Lidii Kataryńczuk-Manii potwierdza potrzebę czynienia ustawicznego wglądu w warsztat pracy refleksyjnego praktyka i do refleksji takiej mocno zachęca.

Katarzyna Sadowska

ORCID 0000-0002-3150-8304

REFERENCES

- Skibska, J., Wojciechowska, J. (2016). *Współczesna edukacja. Wielopłaszczyznowość zadań*. Kraków: Wydawnictwo Libron
- Żeber-Dzikowska, I., Reczyńska, D., Cisło Ł. (2013). *Nauczyciel wobec wyzwań edukacyjnych XXI wieku*. Społeczeństwo. Edukacja. Język, 1, 95-104